

HALÁLFAL*

(Részlet)

ŽIVOJIN PAVLOVIĆ

Dragoman Vidaković, a Timok vendéglő üzletvezetője, miután elszámolta az eltelt éjszakai bevételt, kilép az utcára és hazaindul. Miközben átlendül a villamossíneken, mintha sikoltást hallana, lát is egy menekülő, szőke hajú lányt; de hát hozzáédződött a szenvedélyek tobzódásához, ezért rá sem hederít.

A lány futása úgy lebben a vendéglő kirakatüvege előtt, akár a bejárati ajtó fölé tűzött lobogó selyme — a menekülő sziluett egy pillanatra eltakarja a világosságot, és árnyékként suhan át Budimir Vidaković izzadt arcán.

Budimir Vidaković az asztalnál könyököl, ő az egyetlen, aki felfigyel a lányra. „Akár az én Lanám” — böki ki váratlanul. Szája reszketeg mosolyra görbül. Hallgat. Olybá tűnik, a mesének vége.

A felesége emléke azonban nem hagyja nyugton. Szívesen elhallgatna — de hiába, képtelen. Reggel van már, jó volna feltápaszkodni, elhagyni a kocsmát. De hát Budimirnak, ez látszik, fogalma sincs, hová menjen. A szája újból szólásra nyílik, beszél (noha tudván tudja, hogy senki sem hallgatja. Svetlana, mondja, mint gimnazista lány, kitűnő tanuló volt, de módfelett izgága, zabolátlan és szeszélyes természet — kerülte az iskolát, amikor csak kedve szottyant.

Lánykorában kétszer is megszökött otthonról — emeli fel a hangját Budimir.

Először a padtársnőjével. A két nagylány nekiindult az erdőnek, az Avala csúcsán. Az iskolai hatóság meg a házmester apa

* A szerző NIN-díjas regényéből

egy elhagyott bányában talál rájuk. Ázottan és átfázva a nedves meddőhányón aludtak.

„Másodszor szerelemből esett meg vele ugyanez” — mondja Budimir olyan halkán, hogy aligha hallja meg valaki is a kocsmái hangzavarban. „A házat meg az iskolát gondolkodás nélkül, egy csapásra otthagyja” — sepegi úgy, mint akit sötét sejtelem nyomaszt. S úgy, mintha nem tudná megbocsátani magának, hogy idejében nem ébredt rá, mi lakozik a lányban, s hogy felült a női bájaknak, holott jól tudja, milyen kiszámíthatatlanok és fondorlatosak a nők. „Szeretett moziba járni. De hát én is” — mondja. Akkoriban, teszi hozzá, az Üvöltő szeleket adták Laurence Olivier-vel és Merle Oberonnal a főszerepben.

„De a Zvezda moziban áramszünet lesz — meséli. — A fiatal ember, aki bal felől ül, nem más, mint a timoki Đorđe Roganović Pucér erdészkeri hallgató, a vranovaci Rajanović fényképész fia, az egyetlen a városban, akinek motorkerékpárja volt. Belgrádban is örökké ezen az ördögmotollán száguldozott. Nos, ez a Pucérnak nevezett Roganović, mély, repedt fazék hangján, mely egyáltalán nem illett korához, nagy lármát csap a hosszú szünet miatt — meséli Budimir —, Lana pedig csatlakozik hozzá. Üvöltve tanúsítja megértését Pucér fölháborodása iránt.” Később a Kalemegdanon sétálnak. ”Nyomon követtem őket — teszi hozzá Budimir bánatosan. — Olyan féltékeny voltam, akár egy Otelló. Megtudtam, hogy még az éjszaka elhagyják Belgrádot. Pucér rábeszéli a lányt, hogy menjenek Sejmenski Doba, ott majd elhelyezkednek a Goleš-hegyi fakitermelésben, ő erdésztechnikusként, Lana pedig a favágók menzáján. Azonban alighogy megérkeztek, a részeg favágók Pucert elagyabugyálják, Lanát pedig megerőszakolják. A közeli faluból való milicista a gatter alatt, a fűrészpörban talál rá — csupa vér. De a rendőr, ahelyett, hogy visszairányítaná a lányt Belgrádba, dzsipjével, ismeretlen okokból, egy mellékútra kanyarodik, amely a Babji Vis nevű goleši fennsíkra vezet. Minden emberi teremtménytől távol, a Bosmenz-féle lótelep romjai között két hetet tölt el Lanával. A vranovaci belügyből indított hajtóvadászat akad rájuk — a csoport élén a különben zjapinei születésű Blagoje Jotić, a belgrádi Államvédelmi Igazgatóság őrnagya állt...”

„És? ... Mi volt tovább?” — motyogja Mile Paginini puszta megszokásból. Egy röpke pillanatra fölbukkan az alkoholgőzből, a

szemét forgatja, aztán — meg sem várva a választ — újból elbóbiskol.

Budimir mindebből semmit sem vesz észre. Lelki szemei előtt egyedül a múlt lebeg, és balsorsa, melytől sehogyan sem tud szabadulni.

„Hát, semmi különös — mondja. — Lana hazajött. Leérettségizett. Az akadémián letette a felvételi vizsgát, még hozza egyből, no, és öt évvel később, amikor állásba került, összeházasodtunk . . .”

„S a fiatalember? — kotyogott közbe váratlanul Stevan Arsenijević, a beszerző, aki a sorokban álló ládán kucorgott kutyakarikába tekeredve. — Hogy is hívták?”

„Pucérra gondolsz?”

„Arra hát. Azt mondtad, ő is vranovaci?”

„Igen, az volt . . . Ő ottmaradt . . . És otthagya a fogát — feleli Budimir. — Útnak indult, hogy megkeresse az én Lanámat, közben karambolozott: motorkerékpárjával nekirohant egy hűtőkocsinak.”

„Nem, nem ismerem — tűnődik az öregember. — Még csak nem is hallottam róla soha.”

„A Roganović fényképészről csak hallottál?”

„Hogyne!”

„Nahát. Az a láda, amelyiken ülsz, egészen Dragoman apjának haláláig, hisz ismered: az apád nála volt patikussegéd, szóval, mindaddig, amíg Janko be nem hunyta a szemét, ez a láda dugig volt Roganović fotóival. Janko soha bele nem nézett — mintha félt volna a múlttól . . .”

„Igaz, én nem voltam a temetésen; Stuttgartban ért a híre — hivatalosan jártam ott, hogy az Akkordeon számára átvegyek egy száz hegedűből álló küldeményt. Helyettem Lana jelent meg a temetésen.”

Hangsúlyozza, hogy az asszony, amikor megjött Vranovacból, szokatlanul viselkedett. Még egy idegen halála is, hát még egy családtagé, elkerülhetetlenül fölzaklatja az embert; olyan kérdések elé állítja, amelyekről rendes körülmények között nem gondolkodik. Vagy ha mégis, fűzi hozzá, nemigen teszi szóvá.

Mindenesetre, amikor valakit utolsó útjára kísértünk, semmi okunk a nevetésre és hancúrozásra.

Igy meséli Budimir az élete történetét, meg azokét, akikkel összehozta a sors. Mesélget, és közben elveszítü időérzékét. Nem

tudja, reggel van-e, vagy este. Csupán arra törekszik, hogy napvilágra hozzon mindent, amit tud. Hogy ki ne hagyjon egyetlen apróságot sem. S hogy az, amit közöl, meggyőző legyen.

„Ezzel szemben az én Lanám felvillanyozva jön meg a temetésről — mondja Budimir. — Szeméből csak úgy sugárzik az életöröm. Állandóan mozgásban van, s bármit csinál, sőt belőle a türelmetlenség. Kérdem: mi történt? Azt mondja, a temetés a legnagyobb rendben folyt le. Egész Vranovac kivonult, teszi hozzá. Megkérdezem később Dragomant (amikor hazajött az apja temetéséről), — nem történt valami Lanával ott Vranovacon? Azt mondja, nem tudja. Elhatározom, hogy magam megyek le Vranovacra, és részvételemet nyilvánítom Sarah-nak, vagyis Dragoman édesanyjának, illetve a megboldogult Janko özvegyének, no, de mellékesen Lana felől is érdeklődöm. Persze, könnyek és talpig gyász, de hát mi mást várhat ilyen helyen az ember? Sarah a lelke mélyéig megrendülve, följánlja a lábát. Azt mondja, Janko halála után legyen az enyém. Az esperes lábájának azoknál a helye, akiket ő fölnevelt és az útjára bocsátott, mondja bánatosan, de ellentmondást nem tűrő hangon. Beleegyeztem. Mi mást tehettem volna? Mindössze arra kértem, hogy üritse ki a lábát.”

Budimir megemlíti, hogy jelen volt, amikor felnyitották. S hogy a családi képes albumon kívül más egyéb nem volt benne. Csupa megsárgult fénykép a Roganović-féle fényképész műteremből: a rückwand előtt, stílszékekben, fehér ruhás lányok ülnek gyöngy-sorral a nyakukban. Vagy Živan Vidaković esperes, talpig érő reverendában és pravoszláv barátságveggel a fején. Meg az atyafisága — posztónadrágos, lajbis gazdaemberek, őszbe csavarodott pofaszakállal, hatalmas bajusszal, homlokukba húzot fezbén. Oldalukon erényes hitvesükkel, amint koszorúba font hajjal a fejük búbján vagy fekete fejkendőbe savanyítva üresen bámulnak a fényképezőgép lencséjébe. Az asszonyok mellett — a flóderes állványhoz támaszkodva, amelyen a kötelező gipsz mellszobor díszel, ezekről senki sem tudja, milyen úton-módon kerültek Európából a szerbiai városokba — gyerekek nyüzsögnek. Megszeppenten, földbe gyökerezett lábbal szorítják kis matrónadrágjukhoz a farkarikát — éppen nincsenek egészen tisztában, mi történik velük.

„Mi mást tehettem: elköszönök, fogom a lábát, és nagy ügyel-bajjal kivitetem a vasútállomásra; utána meg Bora mozdonyán Belgrádba. De amikor hazaérek — Lanának hült helye! Tudom, hogy nincs se az iskolában, se a színházban, s egy kicsit furcsál-

lom az egésztest. A ládát elhelyezem az előszobában, én meg fogom és elmegyek az Akkordeonba, munkára . . .”

Itt elhallgat. A többiek remélik, hogy belefáradt, s hogy a mesének vége. Budimir vallomásának azonban se vége, se hossza. Egy félórát sem tud békén maradni. Igaz, egy ideig nyugton van, mint az olyan ember, akinek nagy kő esett le a szívéről. De nem telik bele sok idő, hamarosan vakarózni kezd, és türelmetlenül forgolódik, mint aki vár valakit.

Pontosan úgy, mint aki új áldozatra les.

Jobb híján újból Paganini csap le, és folytatja mondókáját.

„Este egyenesen az ágyába bújok, és Lana mohó vággyal fogad, egymás után kétszer elélvez.”

Másnap Budimir korán ébred. Látja: Lana nincs az ágyban. A nappali szobában találja, az ebédlőasztalnál ül és margarétákat meg négylevelű lóheréket pingál a rajzpapírra.

Amióta megkapta a rajztanári állást, mondja Budimir, nem vett ceruzát a kezébe; egyedül színházba járt szívesen. Még hozzá a scenográfia miatt. Mindig érdekelte a színpadi díszlet.

„Mi ez?” — kérdezi tőle meglepetten Budimir.

„Látod, sifonmintát *kreálok*.”

„Miféle sifonmintát?”

„A Gyöngyösi-féle szövődének — nevet az asszony —, Gašparović mérnök megrendelésére.”

„Ugyan hol volt alkalma látni a te *kreációidat*?” — kérdezi Budimir epésen.

Lana megsértődik. „Ha az ember tehetséges, sohasem késő — veti ellen, mire Budimir meglepődik. — —Te is mondtad, hogy tehetséges vagyok.”

„Mondtam — ismeri be Budimir. — Ezt is, meg mindent, ami csak eszembe jutott.”

Kerek harminc évvel ezelőtt a fiatal rajztanárnőnek, volt tanítványának, nem tagadja, el akarta csavarni a fejét. Bizonyos benne, hogy Gašparović, a vranovaci szövőgyár igazgatója most ugyanezzel próbálkozik.

Amikor ő, Budimir Lana szoknyája után szaladt, a lány húszéves sem volt, hangoztatja. Most pedig maholnap ötven lesz, teszi hozzá.

A mérnök alig múlt harminc.

És én, ismeri be, mindebből semmit sem értek.

Estefelé a nagy ebédlőasztalon kiterített papír, akár hímes rét: csupa margaréta és négylevelű lóhere.

Budimir nem állhatja meg, hogy meg ne szúrja:

„Annyi művész között hogy akadt éppen rád?”

„Egymás mellett ültünk, mindenki Jankóra gondolt, én is — teszi hozzá halkán, és szemét a férjére emeli. — A többiektől eltérően egy szót sem szóltam; meg voltam rendülve.” Hallgat. Majd így folytatja: „Hogy eltereljem gondolataimat a fájdalmas eseményről, táskámból ceruzát vettem elő, s nem is gondolkodva dolgozom, egy szalvétára lerajzoltam Jankót. A mérnök megkért, hogy ajándékozzam neki a rajzot. Jó barátok voltak, magad is tudod, szeretete Jankót. Megígérte, hogy bekeretetteti a rajzot. Mellékesen felkért, hogy rajzoljak meg egy sifonmintát.”

„Felkért... Kicsoda?” — kérdi Budimir.

„Hát Gašparović.”

Az ágyban Budimir újból megkörnyékezi. Megvallja, nem esik éppen gyakran, hogy egymás után két este is megkívánja. Az utóbbi időben különösen nem, hangsúlyozza fanyar mosollyal. Hiszen a hetvenediket tapossa.

„Az asszony meg úgy viselkedik azon az éjszakán, mintha húszéves volna. Visít. Kígyóként vonaglik. Nyöszörög, és mindenfélét összebeszél, *galambom*nak becéz engem, és már-már önkívületi állapotba jut...”

Reggel telefonbeszélgetésre ébred. Lanát hallja, nagyban cseveg és kacarászik. A szobából kilépve ott látja a telefon mellett, mezelenül. Az ajtófélfának támaszkodva beszélget, közben hányjavevi a fejét, hosszú hajsörénye úgy repül körbe, akár a táncosnőn a széles szoknya.

Amikor az asszony észreveszi, leteszi a kagylót.

„Hát te kit ugrasztottál ki ilyen korán az ágyból?”

„Gašparovićot — feleli az asszony ártatlan arccal. — Jelentetem neki, hogy a minta elkészült.”

Lana ezek után bevonul a fürdőszobába. A combján és a csípőjén ikrás foltok fehérednek. A hasán a bőr ráncosan megereszkedett. Budimir mintha először döbbenne rá erre a tényre. Eltűnődik: egy fiatal, jóképű, kisportolt férfi ugyan mit találhat vonzónak egy ilyen korú asszonyon?

Munkára siet az Akkoreonba, ott egész nap el van foglalva. Délben hazamegy, de Lana nincs otthon. Csak estefelé vetődik haza nagy halom festékkel és rajzpapírral megpakolva.

„Hol maradtál el ilyen sokáig?” — kérdezi Budimir.

„Az iskolában — feleli az asszony hanyagul —, meg Gašparovičtyal voltam. Felugrott Belgrádba, valami konferenciára. Kihasználtam az alkalmat, hogy átadjam, neki a kelmemintát.”

„Ülj le, megvacsorázunk” — indítványozza Budimir terítés közben.

„Köszönöm már ettem” — mondja Lana.

„Nicsak! Aztán kivel?”

„Gašparovičtyal. Kivitt a Košutnjakba, a Kék kilencesbe. Új megrendelést kaptam.”

Az asszony, miközben beszél, tánclépésben közlekedik a lakásban; keresztben, hosszában.

Őt az antilop futására emlékezteti, hangsúlyozza Budimir, ki tudja, hányadszor.

„Azután — mondja — abbahagyja, szemügyre veszi a vásárolt rajzkelléket, majd megy a fürdőszobába. Zuhanyozik. Dudorászik.”

Budimir már az ágyban van, de — mint mondja — elment a kedve a szerelmeskedéstől. Az asszonynak nem. Áttetsző hálóing van rajta, írja le, két súlyos hajfonata előrebukik kétoldalt a nyakán, egészen a melléig. Minthogy nem szült, a keble feszes. „Talán ezek a mellek vonzzák úgy a pasast” — mormogja, inkább magának, semmint beszéd társának. — „Vénasszony, a melle meg lányos.” Megismétli, hogy alvást színelve így morfondírozott magában akkor.

Az asszony pedig, miközben lefeküdt melléje, hozzáért a kezével és a térdével.

Ő azonban el sem tudja képzelni, hogy viszonozza a gyengédséget.

Egész éjszaka le nem hunytam a szemem bánatomban, emlékszik vissza. Mielőtt kilép a vendéglőből, ezt akkor teszi hozzá.

A terem bűzlik a dohányfüsttől és a kiömlött szesztől. A székeket felrakták az asztalokra. Még Stevan Arsenijević, a szerző is elhagyta „az esperes ládáján” elfoglalt helyét, és triciklijét tolva a Bajlon piac felé vette útját. A sank mellett, a sarokban egyedül Mile Paganini, a cigányzenész ül még; a hegedűvel, mint valami macskával az ölében, gubbaszt. A szája nyitva, aki látja, azt hihetné, beszél. Fogatlan szájából azonban nem jön ki semmiféle hang. Még csak nem is horkol. Súlyos szemhéjai félig ereszkedtek, úgy tűnik, kész halott.

Budimir tudja, hogy barátja csak ideiglenesen adta át magát a nemlétnék. Tapasztalatból tudja, hogy ha föl akarja élesztetni, elég, ha megrázogatja, és a fülébe fúj.

Azután új mesébe kezdve nem hagyni, hogy álomba merüljön. Ennek okáért újból nekifog. Ott folytatja, ahol az imént abbahagyta. S ez nem esik nehezére. Mert őbenne sohasem szakad meg a mese fonala — a múlt eseményeinek képei egyetlen igazságként lobognak benne. Azt mondja, reggel az előszobában, „az esperes ládája” fölött találta az asszonyt, és látta, amikor az összes rajzait, vázlateit, ecseteit, festéktubusait, tányérkáit és vonalzóit a láda fenekére süllyesztette. A pántokkal megvasalt ládafedelet egyetlen erélyes mozdulattal lecsukta, majd a ládát lezárta.

A kulcsot a retiküljébe rejtette.

Azt akarta, hogy *saját* dolgai legyenek.

Saját élete legyen.

Saját titka...

Így mormol Budimir. S hozzáteszi: „Ezért feszítettem föl a lálat, kinyitottam, az irka-firkát kidobtam a szemétre, a ládát meg, mhol, idehoztam...”

Elhagyta a vendéglőt.

Néhány lépés után megáll. Nem tudja, hová menjen. A reggeli világozás szúrja a szemét. Hunyorog. Elviselhetetlennek érzi a korán kelők: takarítónők, villamoskalauzok, elárusítók, pincéryanokok kísérteties nyüzsgését. A belgrádi főposta felé veszi lépéseit: a múlt hónapban egymillió dináros telefonszámlát fizetett, ebben az ügyben most felkeresi Bogdan Mutivoda postamérnököt, gyébként régi katonacimboráját. Budimir Vidaković azzal a kérelemmel fordul hozzá, állapítsa meg, mért van az, hogy a legutóbbi telefonszámlája tízszerese a szokásosnak. Mutivoda mérnök bekapcsolja a cole-ticketinget (vagyis azt a készüléket, amely az imlakulzusszámláló ellenőrzésre szolgál), s megállapítja, hogy a 81-188-as két-, három-, sőt olykor ötórás időegységekben csupán két másik telefonszámmal: a vranovaci automataközpont 6-913-as és 23-333-as számával beszélt. Arra a kérdésre, hogy ez kié, Mutivoda mérnök felemeli a kagylót, föltárcsáz egy mindössze kétjegyű számot, s azon nyomban megkapja a felvilágosítást, miszerint a 16-913-as a vranováci Aranyfonál textilgyár (közkeletű nevén a Gyöngyösi-féle szövőgyár) vezérigazgatójának hiva-

tali telefonja, a 23-333-as pedig ugyanennek a vranovaci gazdasági vezető férfinak az otthoni száma. Mivel tökéletesen megzavarta az a felismerés, hogy felesége meséje az elektronikus számlálóberendezés meghibásodásáról szemenszedett hazugság, Budimir Vidaković köszönés nélkül távozik „vele egyívású” társának irodájából, egy fáradt öregember lépteivel ballag el az Akkordeonba. Sehogy sem találja fel magát ennek a zűrzavarnak a megfoghatatlan rejtelseiben, melynek gubancaiból fájdalom, megaláztatás, veszély és halál leleskedik; sohasem mosolyog nyugalom, soha egy kis harmónia, szeretet vagy részvét. Irodájában képtelen bármire is összpontosítani. Munkájához, mely befejezésre vár, legszívesebben hozzá sem nyúlna. Még rá gondolni is iszonyodik most, hogy a guzlicákról, furulyákról, bőrdudákról szóló prospektusok csapnivaló németességgel leírt adatait lapozgassa. Ehelyett pénztárcájából előkotorja a cole-ticketing papírszalagját a telefonimpulzusokkal, a gyakori se vége, se hossza beszélgetések leütéseire mered, összeveti a hívásokat a naptári dátumokkal, és felfedezi (micsoda meglepetés!), hogy a két jómadár mindennapi csevegései között (gyakran naponta kétszer, sőt háromszor is „csicseregtek” — ébred rá roppant fájdalmasan!) teljes négy nap szünet mutatkozik. Kérdi, miért. Akkor lassan rájön, hogy az az idő, amikor szünetelt a telefonálgatás, meg az a pár nap, amikor Svetla-Lana Vidaković rajztanárnő, a hitvese, elutazott Vranovacra, hogy meglátogassa beteg sógornőjét, Sarah Vidakovićot, Janko Vidaković özvegyét, pontosan egybevág. Hirtelen kapcsol, s eszébe jut, hogy az asszony akkor egyetlenegyszer sem jelentkezett neki telefonon. A hivatali telefonhoz fut, fölhívja Sarah-t, úgy tesz, mint aki melegen érdeklődik egészségi állapotára felől, aztán Lana látogatására tereli a szót, s megtudja, hogy a felesége mindössze két napig volt rokonlátogatóban.

Hát a másik két napon, akkor hol volt?

Felfedezése valósággal letaglózza. Meg sem várva a munkaidé végét, kilép a vállalat kapuján. Elhatározza, hogy gyalog megy haza. Azért, áztatja magát, hogy egy kis friss levegőt szívjon. Valójában a feleségével való találkozást halasztgatja. Ahogy így megyeget az utcán, eszeveszett fékcsikorgás hasít a levegőbe. Min aki legmélyebb álmából ébred, egy fiús termetű, szőke lány lesz figyelmes, éppen átszalad az úttesten. Miután nagy ügyelbajjal elérte a túloldali járdát, szemében az ártatlan szórakozottság kifejezéstelenségével úgy húz el mellette hosszú lábaival, anti

lop járásával, mintha igazán nem történt volna semmi kellemetlen. Budimir Vidakovićban felforr a düh. Útját vágja a lánynak, elébe áll, leordítja, lepocskondiázza. A nő nyugodt hangon visszakérdezi: na és, mi köze hozzá? Budimir Vidaković az arcára mered, a szeme előtt elsötétül a világ. Meglendül, és fehér kezével teljes erőből képen töröli a lányt. Mersiha fölajdul, arcát csúf görcs torzítja el. A szeme elszűkül, könnybe lábad. A báméskodók gyűrűje mind szorosabb. Budimir Vidaković váratlanul megkönnyebbül, egyenletesen lélegzik, úgy észleli, visszanyeri a látását. Az, hogy egy ilyen utcai kilengés okozója lett, kellemetlen neki. Valami mentegetőzészéjét mormol a bajusza alatt. Kibújik a kibicek gyűrűjéből és sietős léptekkel ereszkedik le a Dorócl lejtőjén a villamoskocsiszín felé. A kopár parkban nyugdíjasok és gyerekek mellett halad el, anélkül, hogy észre venné őket. Úgy veselkedik, mint akinek semmi köze sincs hozzájuk. Úgy, mintha nem volna közöttük egyetlen hozzá hasonló korú; mintha azok nem volnának épp olyan lakópolgárai a városnak, mint jómaga. Neki úgy tűnik, a park néptelen, a körülötte levő emberek pedig úgy csöppentek ide, távoli csillagrendszerekből.

Egy csupa öregekből álló távoli bolyból, mely két sakkozót állt körül, Mile Paganini veszi észre. A nyírfettyűvel a hóna alatt kiabál utána, és a nyomába ered, míg a gyalogátjárón utol nem éri. Megfogja a könyökét, megrázogatja.

Budimir Vidaković érzékenyülve nyalábolja át a kapatos hangászt, az is éppen olyan öreg, mint jómaga, és beül vele a Timok vendéglőbe. Ott megeteti, megitatja, hogy aztán estére, miközben a cigány halkan, csak őneki, a fülébe játssza azt a régi katonanótát, hogy Szívesen megy a szerb katonának, folytassa önvallo-mását. Sírós hangon, részletezve meséli bajait. Talán ezredszer már. Ádám-tól-Évától kezdi, és vége-hossza nincs a történetnek. A cigány időnként elbóbiskol; kopasz feje nagyot koppan a kocsmasztalon. Paganini alszik, az elképedt és megsértődött Budimir pedig mindannyiszor fölrázza, hogy folytassa mondókáját.

S ki tudja, meddig tartott volna ez a monológ. Mile Paganini azonban kinyitja szemét. Úgy néz asztaltársára, mintha először látná életében. Akkor kitör, torkaszakadtából ordít:

„Előbb vagy később, de az életnek muszáj tropára menni!”

Dragoman Vidakovićot, a Timok vendéglő üzletvezetőjét egész nap nem hagyja nyugton ez a kiáltás. Még délután is hallja, az őszi délután óráiban, amikor a nap épphogy elérte a rőtbe öltözött

fasor csúcsait. A fülébe süvít, miközben megcsapja a meleg légfüggöny, és ő, behúzott nyakkal, úgy lépi át a Beogradanka Áruház küszöbét, mint valami templomét. Példásan kicsípett neje, anélkül, hogy egyszer is visszanézne, Dragoman előtt halad. Pecses szép szemű teremtés, de egész arcáról lerí az örökös elégedetlenség. Amíg a többi hívővel együtt fölfelé haladnak, az asszony hideg tekintettel méregeti a mindenféle áruval megrakott pultokat, polcokat és gondolákat, úgy, hogy közben észre sem veszi a vevőket, sem az árusokat, annyira a csupán általa ismert és jól titkolt célra összpontosít. Vele ellentétben Dragoman szórakozottan áll a mozgólépcsőn; látszik, csak megszokásból vagy kényyszerűségből van itt. Nagy darab, busa fejű ember, ritkás hajjal a kerek feje búbján; a sötétkék felöltő, a fehér ing meg a keskeny selyemnyakkendő bizonyos eleganciát kölcsönöz petyhüdt testének, úgyhogy róla is, feleségéről is bátran mondható, hogy adnak a külsejükre. Ezt a benyomást azonban jócskán elrontja a drótkeretes, kerek szemüveg, amely eltorzítja a férfi bánatos szemét, amely egy szemernyi kíváncsiság nélkül mered a semmibe. Ahogy ott áll a lépcsőn a felesége mögött, jól ápolt fajakutyára emlékeztet, amely engedelmesen, ám kedvetlenül követi gazdáját. A harmadik emeleten azonban, miközben megkerülik a lépcsőházat, hogy elérjék a következő mozgólépcsőt, amely majd a tetőtérbe emeli őket, a férfi egy pillanatra megáll egy hatalmas, csupa nikkel, négyütemű, 1500 köbös, japán Suzuki motorkerékpár előtt, váratlanul az átmeneti engedetlenség tanújelét adva ily módon. Mintegy hipnotikus álomban, Dragoman kitör a vevőáradatból, amely addig uszadékfaként sodorta magával, a csillogó-villogó, kétkerekű szerkentyűhöz lép, s úgy nézi, akár a gyermek a hátaslovat, amelyre fölpattanva elszáguldana messze, messze.

Az asszony észreveszi, hogy férje nem követi, megáll hát a mozgólépcső aljában, s lábujjhegyre ágaskodva fürkészi szemével a hullámzó sokaság feje fölött az emberét. Meg is találja, gyors léptekkel odamegy hozzá, fölrázza álmából. „Mit bámulsz, az istenért?” — szól rá sértődötten; választ sem várva indul vissza a mozgólépcsőhöz. „Mit vacakolsz annyit?” — teszi hozzá anélkül, hogy feléje fordulna. Dragoman két lépcsőfokkal lejjebb áll, s amit válaszként mormol, afféle mentegetőzésképpen hangzik: „... Szeretem a motorkerékpárokat...” Halk hangja azonban nem is annyira mentegetőzést, mint inkább vágyódást fejez ki valami után, ami messze van, és visszahozhatatlanul elmúlt. Rövidlátó

szemére ekkor ismét ráborul az a hályog, amely fátyolként ereszkedik közé és a valóság közé, amelyben leledzik. Most újból Vranovacban van, a vásártéren, s elválaszthatatlan barátjával és iskolatársával, Đorđe Roganovićtyal, alias Pucérral mászik a halál-falra, hogy főnről, a hatalmas fahordóba hajolva lenézzen a mélységbe, ahol két vakmerő legény motorozik körbe-körbe, s ahol úgy recseg-ropog minden, hogy majd szét esik. Mindketten álmodoztak róla, hogy hozzájutnak valahogy ezekhez a vad paripákhoz, hogy a Timok-parti réteken száguldoznak rajtuk, hogy a kipufogók ropogásától űzve maguk mögött hagyják a tespedt életer, és megközelítik a megközelíthetlent. Ez az álma azonban egyedül Pucérnak valósult meg, amikor érettségi után fényképész apjától motorkerékpárt kapott ajándékba, melynek hátsó ülésén a legszebb vranovaci lányok ülnek majd azontúl. Kibontott hajuk úgy lobogott a vranovaci utcák hosszán, az alkonyati ködbe veszeve, akár az üstökös izzó uszálya. Dragomannak pedig, noha egyre ritkábban kuporgott pajtása hajlott háta mögött, mégis alkalma nyílt, hogy a szélben, mely jéghideg ujjakkal úgy cibálta a haját, mint a csipkebokor, remegő orrcimpákkal szippantsa a végtelenség csábító illatát, a végtelenségét, melynek ölelő karjaiba Pucér hamarosan behullott. Méghozzá úgy, hogy éjszaka nekirohant egy kivilágítatlan hűtőkocsinak, amely gigászi szarkofág gyanánt állt az országút közepén valamilyen áldozatra várva, akinek testi maradványaival csillapíthatta érzéketlen, jeges bendőjének éhségét. A legfelső emeleten, a függönyök és ágyneműfélék között, ahol az asszony már valósággal fürdött a kelmehabban, Dragoman szeméből az emlékek hatására könny csordul. Egyébiránt szégyenli magát, bántja, hogy füstüveges okuláróját a vendéglőben felejtette a söntés bádogján, pedig most jól jönne, eltakarná a szemét, amelyről tudja, hogy ilyen vöröskarikásan gyűröttnek, ráncosnak látszik. Ez aztán végre visszatéríti a valóságba. Elhatározza, hogy meghúzódik a bútorosztályon, hogy egy kicsit összeszedje magát. Egy természetes kőrishől készült polcsor mögött felfedezi a W. C.-t. Megörül neki, mert ott megmosdhat, és rendbe szedheti magát, mielőtt a felesége észreveszi, hogy — ki tudja, hányszor — ismét erőt vett rajta a kishitűség. Gyorsan benyit azon az ajtón, melyre egy férficipő árnyképét ábrázoló táblácska van kiszögezve. Oda-bent lehámlott falakkal, vakolathalmokkal és műanyag festékes-vödrökkel találja magát szemben, ez utóbbiakból szobafestőecsetek meredeznek. Vigyázva, nehogy bepiszkolja magát, az álványok

között bujkál. Váratlanul vizelési ingere támad, a pissoirok azonban eldugultak a polikolorhulladéktól, hátul pedig, az illemhely kiszögellésében a mosdók rongyokkal vannak tele. Nincs más hátra, kénytelen a nagyszükségre szolgáló kabint használni: kettő van belőlük; nem tudni, miért, a másodikra esik a választása, ám amint belökte az ajtót, kővé dermedt: a klozett ülődeszkáján erejük fogytán levő birkozókhoz hasonlóan, két piktör szuszog és vonaglik pederasztva görcsben. Ez a kép, valamint Paganini kiáltása — hogy: „*előbb vagy később, de az életnek muszáj tropára menni*” — üldözni fogja este is. Amikor pedig felesége az aznap délután, a Beogradnakában vásárolt jó szagú ágyneművel húzta át a házastársi nyoszolyát, s meztelenre vetkőzve végignyúlt a hús lepedőn, abban a reményben, hogy szokás szerint „fölszentelik” a margarétával és négylevelű lóherével tankított lepedőt és párnahuzatokat, a férfi valami olyasfélét mormogva, hogy fáradt, hátat fordított neki. Éjszaka szépet álmódott. Azt álmódta, hogy ködvattás tájon rohan, a ködből szigetcsoportokként ritkás tölgyfakoronák emelkednek ki, majd hajnal felé frissen és újjászületve ébredt. Még álomittasan bár, de úgy érezte magát, mint közvetlenül fürdés után, ettől az ágyéka olyan hevesen megsajdult, mint már évek óta nem. Ez a váratlan izgalom arra készítette, hogy a feleségéhez simuljon és félénken megérintse a combját, egyszersmind csodálkozva tegye fel a kérdést magának, hogy az éjszaka ugyan mikor vette fel a hálóingét. Az asszony lélegzése elcsendesedett, de a teste mozdulatlan maradt. Dragoman rászánta magát, hogy a takaró alatt feltúrje a hálóinget, és felajzott férfivágyával megsimogassa az asszony farát, ő azonban megrándult, mint akit leforráztak, majd elutasító hangon csak annyit mormogott, hagyja békén, hogy legalább szombaton rendesen kialudja magát... Miközben a vánkoston nyugvó, kócos, fekete hajcsomót nézi, a frissiben vásárolt selymes takaró alatt pedig kirajzolódik a puha, oly jól ismert, mégis titokkal teljes asszonytest, amely, noha kartávolságnyira van, mégis elérhetetlennek tetszik, Dragomanban magasra hágott a gerjedelem, és sajnálta volna, ha nem kamatozik gyönyörrel. Mivel tudta, hogy más megoldás nincs, kicsusszant az ágyból, kiment a fürdőszobába, s miután leereszkedett a vécékagylóra, néhány beidegzett kézmozdulattal szenvedélyét a gyönyör csúcsáig ostorozta, jómaga pedig elszőnyedt: mert az aléltágnak abban a percében, amikor a tudat úgy roppan szét, mint a dióhéj a láb alatt, váratlanul szemben találja magát azzal a látvánnyal a Beo-

gradanka klozettjából; még csak nem is az egész jelenettel, hanem csupán egyetlen részletével: a férficomb hosszán megfeszült, inas izomköteggel, amelyet — úgy látta — a ritkásan nőtt, fekete szőrzet oázisaiban sömrös foltok tarkítottak.

BORBÉLY János fordítása

A Bakos-féle vendéglő (részlet), 1935